מנורת המאור — גדולה גמילות חסדים ב

גדולה גמילות חסדים שכל העושה חסד [אפילו] עם מי שאינו צריך הב"ה משלם שכרו, כדגרסי' בויקרא רבה ר' סימון בשם ר' אלעזר [אומר], תרי שטי מי שהוא עושה חסד עם מי שאינו צריך חסד, כמו אברהם עם מלאכי השרת, דכתי' (בראשית יח, ח) והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו. וכי היו אוכלים. א"ר יודן, היו נראין כאלו היו אוכלין, והראשון ראשון מסתלק. מה פרע לו הב"ה, המן והבאר והשלו וענני כבוד מקיפין עליהם. והלא דברים קל וחומר, ומה מי שהוא עושה חסד עם מי שאינו צריך לו, ראה מה פרע לו הב"ה שכרו, מי שעושה חסד עם מי שצריך לו על אחת כמה וכמה. ר' סימון בשם ר' אלעזר אמ' עוד שיטה אחרת. מי שלא עושה חסד עם מי שאינו צריך לו, כגון עמון ומואב עם ישראל, דכתי' (דברים כג, ה) על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, וכי צריכין היו, והלא כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היה מן יורד והבאר עולה וענני הכבוד מקיפין עליהם, ראה מה פרע להם הב"ה, לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים וגו'. והלא דברים קל וחומר, ומה מי שאינו עושה חסד עם מי שאינו צריך חסד, ראה מה פרע לו הב"ה, מי שאינו עושה חסד עם מי שצריך חסד, על אחת כמה וכמה. ר' שמעון בשם ר' אלעזר אומר שיטה אחורי. מי שעושה חסד עם מי שחייב לו, כיתרו עם משה, דכתי' (שמות ב, כ) ויאמר אל בנותיו ואיו למה זה עזבתן את האיש קראן לו ויאכל לחם. ר' אליעזר אומר, יתרו עשה עם משה, דכתי' (שמות ב, כ) [למה זה עזבתן] את האיש וגו'. אמ' ר' סימון אין כאן חסד, בשכרו נתן לו, ובשכרו האכילו, דכתי' (שמות ב, יט) גם דלה דלה לנו וישק את הצאן. מתי פרע לו הב"ה, ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר, בימי שאול, דכתי' (שמואל א טו, ו) ויאמר שאול אל הקני לכו סורו רדו מתוך עמלקי פן אוסיפך עמו ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל. וכי עם כל ישראל עשה יתרו חסד, והרי עם משה בלבד עשה, אלא ללמדך שכל מי שהוא עושה חסד עם אחד מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו עשה חסד עם כל ישראל. והלא דברים קל וחומר, ומה מי שהוא עושה חסד עם מי שהוא חייב לו, ראה מה פרע לו הב"ה שכרו, מי שעושה חסד עם מי שאינו חייב לו, על אחת כמה וכמה. ר' אליעזר אומר בה שיטה אחרי, מי שעושה חסד עם מי שצריך חסד, כבועז עם רות, דכתי' (רות ב, יד) ויאמר לה בועז לעת האוכל גשי הלום ואכלת מן הלחם. מן הלחם, לחמן של קוצרין. וטבלת פתך בחומץ, א"ר יונתן מכאן שהחומץ יפה לשרב. ויצבט לה קלי, קליל זעיר בראשי אצבעותיו. והכתוב אומר ותאכל ותשבע ותותר. א"ר יצחק, את יליף מיניה תרתי, או שרתה ברכה בידו של אותו צדיק או במעיה של אותה צדקת. וזכה בועז לצאת מירכו דוד ושלמה וכל מלכי בית דוד והמלך המשיח, יהי רצון שיגלה במהרה בימינו.

וצריך אדם לשמוח עם חבירו ביום שמחתו והשפעת טובו, וג"כ ביום רעתו ובעת צרתו ישתתף עמו וישתדל להצילו ממנה. כדגרסינן בפסיקתא ביום טובה היה בטוב, אמ' ר' תנחום ב"ר חייא, ביום טובתו של חבירך היה עמו בטובה, וביום רעה ראה, אם נזדווג לו יום רעה היאך תוכל לעשות עמו חסד ולהציל אותו ממנה. כך היתה אמו של ר' תנחום בר חייא [עושה], ביום שהיתה לוקחת לו ליטרא בשר היתה לוקחת לו שתים, אחת לו ואחת לעניים, וביום שהיתה לוקחת לו אגודה של ירק היתה לוקחת לו שתים, אחת לו ואחת לעניים.

גדולה גמילות חסדים יותר מתלמוד תורה. כדגרסינן בפרקא קמא דמסכת ע"ז, ת"ר כשנתפסו ר' אלעזר בן פרטא ור' חנינא בן תרדיון, אמ' לו ר' אלעזר לר' חנינא, אשריך שנתפסת על דבר אחד, אוי לי שנתפסתי על חמשה דברים. [א"ל ר' חנינא בן תרדיון, אשריך שנתפסת על ה' דברים] ואתה ניצול, אוי לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני ניצול. אמ' לו ר' חנינא בן תרדיון, אשריך שנתפסת על שאתה עסקת בתורה ובגמילות חסדים. והוא לא עסק אלא בתורה בלבד. דאמ' רב הונא אמ' רב, כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה, שנא' (דברי הימים ב טו, ג) ימים רבים לישראל ללא אלהי אמת ולא כהן ולא מורה ולא תורה. מאי ולא תורה, אמ' רב הונא, כל העוסק בתורה בלבד, ובגמילות חסדים לא עסק, דומה כמי שאין לו אלוה.

גדולה גמילות חסדים, שכל העושה גמילות חסדים, עושין חסד עם זרעו אחריו. למדנו מיהונתן בן שאול, בשביל שעשה חסד עם דוד ולימד עליו זכות לפני שאול אביו, שנא' (שמואל א כ, לב) למה יומת מה עשה, גמל דוד עם מפיבושת בנו של יהונתן חסד אחרי מות אביו, שנא' (שמואל ב ט, י) ועבדת לו את האדמה, ויהי לבן אדוניך לחם ואכלו, ומפיבושת אוכל על

שולחנו כאחד מבני המלך. ובעבור שסילק דוד החסד ממפיבושת, נסתלקה המלכות מרחבעם בן שלמה, ולא נשאר לו מלכות אלא על שבט יהודה לבדו. כדתניא למה תרבה עוד דבריך אמרתי אתה וציבא תחלקו השדה, בשעה שאמר דוד אתה וציבא תחלקו השדה, יצאתה בת קול ואמרה, רחבעם וירבעם יחלקו המלכות.

בוא וראה כמה גדול שכרן של גומלי חסדים, שזוכין לתורה ומעלה עליהן הכתוב כאלו הקריבו תודה לפני הב"ה, וכאלו בנו אחת מחורבות ירושלם. כדגרסי' בפרקא קמא דמ' ברכות, אמ' ר' חלבו אמ' רב הונא, כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמש קולות, שנא' (ירמיהו לג, יא) קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות. ואם משמחו מה שכרו, אמ' ר' יהושע, זוכה לתורה שניתנה בה' קולות, שנא' (שמות יט, טז) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאד, הרי שלשה, וכתי' (שמות כ, יד) וכל העם רואים את הקולות, הרי חמשה. ר' אבהו אומר, כאלו מקריב תודה, שנא' (ירמיהו לג, יא) ומביאי תודה בית ה'. רב נחמן בר יצחק אמר, כאלו בנה אחת מחורבות ירושלם, שנא' (ירמיהו לג, יא) כי אשיב את שבות הארץ.

וגרסי' בפסיקתא ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלמה מעם ה' אלהי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו. א"ר אבין, כנפים לארץ, כנפים לשחר, כנפים לשמש, כנפים לחיות, כנפים לשרפים. כנפים לארץ, דכתי' (ישעיהו כד, טז) מכנף הארץ זמירות שמענו וגו'. כנפים לשחר, דכתי' (תהלים קלט, ט) אשא כנפי שחר. כנפים לשמש, דכתי' (מלאכי ג, כ) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה. כנפים לכרובים, דכתיב (יחזקאל י, ה) וקול כנפים הכרובים. כנפים לחיות, דכתי' (יחזקאל ג, יג) וקול כנפי החיות. כנפים לשרפים, דכתי' (ישעיהו ו, ב) שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים לאחד. אמ' ר' אבין, גדול כחן של גומלי חסדין, שאינן חסין לא בכנפי הארץ, ולא בצל כנפי הכרובים, ולא בצל כנפי החיות, ולא בצל כנפי השרפים, ובצל מי הם חסים, בצלו של הב"ה. הה"ד מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון.

וגרסי' במדרש יהי אור תאנא כל אדם שיש בו חסידות נקרא מלאך ה' צבאות, הה"ד כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא. מפני מה זכה כהן ל[הקרא] מלאך ה' צבאות. אמ' ר' יהודה, מה מלאך ה' צבאות כהן למעלה, אף מלאך ה' צבאות כהן למטה. ומי הוא מלאך ה' צבאות של מעלה, זה מיכאל השר הגדול, ואתי מן חסד שלמעלה, והוא כהן גדול של מעלה. כביכול כהן גדול של מטה נקרא מלאך ה' צבאות. וגרסי' בפרק חלק ירושלמי ר' יודן ב"ר חנן בשם ר' ברכיה אומ', אמ' הב"ה לישראל, אם ראיתם זכות אבות שמטה וזכות אימהות שנתמוטטה, לכו והדבקו בחסד. מאי טעמא, כי ההרים ימושו והגבעות תתמוטינה וחסדי מאתך לא ימוש וכו'. כי ההרים ימושו, זו זכות אבות, והגבעות תמוטנה, זו זכות אימהות, מכאן ואילך חסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך ה'.

גדולה גמילות חסדים, שגזר דין ושבועה נקרע בה. כדגרסי' בפרק קמא דמס' ראש השנה אמ' שמואל בר נחמני, מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו נקרע, שנא' (שמואל א ג, יד) לכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה. בזבח ומנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר הוא בגמילות חסדים. רבה ואביי מבית עלי הוו. רבה דעסיק בתורה חיה ארבעין שנין, אביי דעסיק בתורה ובגמילות חסדים חיה שתין שנין. ובזכות גמילות חסדים שאדם עושה מוחלין לו כל עונותיו. כדגרסי' בפרק קמא דמס' ברכות ת"ר כל העוסק בגמילות חסדים מוחלין לו על כל עונותיו, שנא' (משלי טז, ו) בחסד ואמת יכופר עון. פעם אחת היה רבן יוחנן בן זכאי מהלך בירושלם ור' יהושע אחריו. ראה בית המקדש שהיה חרב. א"ר יהושע בן לוי, אוי לנו על חורבן הבית שהיו מתכפרין בו עונותינו. אמ' לו ר' יוחנן, בני, אל ירע לך, יש לנו כפרה אחרת במקומה כמותה, ואיזו, זו גמילות חסדים, שנא' (הושע ו, ו) כי חסד חפצתי ולא זבח. וגמילות חסדים היא אחת משלשה סימנין שזרע ישראל הקדושים ניכרים בהם. כדגרסי' במ' יבמות בפרק הערל, שלשה סימנין יש באומה זו, רחמים וביישנים וגומלי חסדים. רחמנים, דכתי' (דברים יג, יח) ונתן לך רחמים, בישנים, דכתי' (שמות כ, טז) ולמען תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, גומלי חסדים, דכתי' (בראשית יח, יט) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. ובזכות גמילת חסדים הב"ה נותן צדקה ושלום בארץ שנאמר (תהלים פה, יא) חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו.

סליק פרקא